

Mokřadní louky Sedlčanska – střípky z krajin minulých

Tento článek se v podstatě navrácí do dob dávno minulých, kdy se ještě botanici místo práce v laboratořích libovolně toulali krajinou a své postřehy zaznamenávali v obdobných příspěvcích. Za poslední století se však česká krajina zásadně proměnila. Málokoho by tenkrát napadlo, že jednoho dne budou mokřadní louky nebo suché stráně plné orchidejí vzácností. Sedlčansko, s výjimkou vltavského údolí, patřilo donedávna k relativně málo prozkoumaným oblastem. Není tedy divu, že zdejší louky zůstávají veřejnosti a dokonce i botanikům stále utajeny. V podstatě každý rok se v tomto členitém regionu podaří objevit nový zajímavý luční či mokřadní biotop. Vyšší četnost zachovalých luk nalezneme v rámci středních Čech už asi pouze na Podbrdsku.

Mimo vltavské údolí existuje pouze několik významných floristických studií zaměřených na Sedlčansko. Za zmínku stojí především práce J. Čeřovského (1964), V. Chána a kol. (1973), L. Hroudy a V. Skalického (1988), z novějších přímo autora tohoto článku (Malíček 2008).

Z floristického hlediska nejsou mokřadní louky Sedlčanska příliš bohaté. Charakteristickými a přitom vzácnějšími druhy jsou prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*, obr. 2) a kozlík dvoudomý (*Valeriana dioica*, obr. 3). Porůznu se objevují i další méně hojné rostliny. Na loukách téměř chybějí druhy podhorských luk rozšířené např. na zmiňovaném Podbrdsku. Dokonce ani zdejší fytogeografická oblast nemá, snad s jedinou výjimkou zvonečníku černého (*Phyteuma nigrum*), žádné zvláštnosti v luční květeně. Přece jen však nalézáme jeden rys charakteristický pro místní louky – tím jsou roztroušené žulové bal-

vany (zpravidla tvořené granitoidní horninou durbachitem), které loukám dodávají místně typický vzhled.

Pohled do minulosti

V kopcovité krajině Sedlčanska se nachází mnoho míst s víceméně plochým reliéfem. Většina z nich je bohatě zásobená vodou, což vedlo k budování rybníků, které se zde zachovaly dodnes. V horším případě byly plošiny odvodněny a slouží jako pole. V minulosti ale na takových místech pravděpodobně existovaly rozsáhlé mokřady, čemuž nasvědčuje i nejedna místní pověst. Mokřadní společenstva se vyskytovala také okolo hojných potoků a byla běžnou součástí krajiny. Největší ústup těchto biotopů v druhé polovině 20. stol. měl asi stejné příčiny v celé České republice. Mokřady, které přežily rozsáhlé odvodňování a intenzifikaci zemědělství, čekalo následné zarůstání kvůli absenci

2

hospodaření. Z původního přírodního bohatství se proto dochoval pouze malý zlomek.

Zvláště nápadná je nepřítomnost mokřadních luk v dosahu velkých zemědělských družstev, která nenechala ani kousek krajiny bez využití. V severní polovině Sedlčanska proto téměř žádné orchidejové louky nenajdeme. Nejsou ani v okolí Vltavy, což je zřejmě podminěno i členitějším reliéfem a větším podílem lesů. Na zachovalé louky je bohatá jižní část Sedlčanska – zvláště Petrovicko a svahy Čertova břemene. Nejcenější porosty se nacházejí v okolí Hodkova, Vilasovy Lhoty a Bratřejova, Vysokého Chlumce a Počepic.

Významné druhy rostlin

Věrnými průvodci téměř všech mokřadních luk jsou již zmíněné druhy prstnatec májový a kozlík dvoudomý. Poměrně často roste také rozrazil štitkovitý (*Veronica scutellata*). Na vlhčích místech se objevuje suchopýr úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*, obr. 4) a vzácněji také mochna bahenní (*Potentilla palustris*). Na obnažené půdě pastvin nebo v kolejkách od traktorů není vzácností bezosetka štětínovitá (*Isolepis setacea*). Na čtyřech lokalitách se dochoval kosatec sibiřský (*Iris sibirica*). Oproti minulosti ale zaznamenal výrazný ústup hadí mord nízký (*Scorzonera humilis*), který se v regionu vyskytuje velmi vzácně. Mezi další vzácné druhy rostoucí většinou na jediné lokalitě patří všivec lesní (*Pedicularis sylvatica*, obr. 7), hořec hořečnický (*Gentiana pneumonanthe*), skřípinka smáčkutá (*Blysmus compressus*, obr. 5), vrba rozmarýnolistá (*Salix rosmarinifolia*), vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*, obr. 6) a zdrojovka potoční (*Montia hallii*). Na sušších typech kosených luk

1 Pastviny v okolí Hodkova jsou jedinečnou ukázkou krajiny, kterou bychom v minulosti potkali na mnohých místech Sedlčanska. Naštěstí zde extenzivní pastva probíhá i v současné době.

2 Prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*) roste v regionu přinejmenším na 15–20 lokalitách. Patří k typickým průvodcům mokřadních společenstev a indikátorům poměrně zachovalých luk.

1

3 Společně s prstnatcem májovým se na Sedlčansku velmi často vyskytuje kozlík dvoudomý (*Valeriana dioica*).

4 Suchopýr úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*) patří k méně rozšířeným druhům. V minulosti byl pravděpodobně na podmáčených loukách zcela běžný.

5 Na vlhkých kosených loukách pod Vysokým Chlumcem lze doposud nalézt bohaté populace silně ohrožené skřípinky smáčknuté (*Blysmus compressus*).

6 Vzácným obyvatelům silně podmáčených a těžko přístupných míst je vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*).

7 Všivec lesní (*Pedicularis sylvatica*) potřebuje ke svému růstu a rozmnožování rozvolněné trávníky a občasně disturbance. Vykvétá těsně před nástupem prstnatců májových.

8 Žlutuchu lesklou (*Thalictrum lucidum*) více než 200 let žádný botanik v regionu neviděl. Až v r. 2009 se podařilo objevit několik mikrolokalit v okolí Vysokého Chlumce (Malíček a kol. 2012, v tisku). Snímky J. Malíčka

v níže položené oblasti Sedlčanska najdeme žlutuchu lesklou (*Thalictrum lucidum*, obr. 8). Ve vyšších polohách při jižním a západním okraji území se vzácně objevuje škarda měkká čertkusolistá (*Crepis*

mollis subsp. *hieracioides*). Fytogeografickou zvláštností je ojedinělý výskyt západoevropského zvonečníku černého u Vilsovy Lhoty. Luční společenstva doplňuje několik vzácnějších druhů ostřic, např. ostřice stinná (*Carex umbrosa*). K zajímavostem patří, že některé rostliny relativně hojně na nedalekém Dobříšsku a Podbrdsku bychom zde hledali marně. V území zcela chybí upolín nejvyšší (*Trollius altissimus*) a za vyhynulý můžeme považovat ocún jesenní (*Colchicum autumnale*).

V regionální literatuře bohužel téměř scházejí údaje, které by nám pomohly dotvořit jasnou představu o podobě luk v minulosti. Většinu z dříve uváděných druhů objevíme v regionu i nyní, byť pouze na jednom místě. Ojedinělé, avšak velmi zajímavé záznamy přináší L. J. Čelakovský (1882) z vrchu Deštno přímo u Sedlčan. Z dávno zaniklých luk uvádí spící barvířskou (*Serratula tinctoria*), hvozdík pyšný (*Dianthus superbus*), hladýš pruský (*Laserpitium prutenicum*) a hořec hořepník.

Ochrana a management

Zdejší louky postrádají jakoukoli územní ochranu, ačkoli některé větší komplexy (např. v okolí Hodkova) by si ji plně zasloužily. Rozsáhlé porosty se využívají k pastvě nebo se zde kosí. Většina menších mo-

křadních luk je ponechána ladem. Typickou ukázkou krajiny minulosti proto zřejmě zůstaly pouze pastviny u Hodkova a Počepic. V těchto místech jsou louky stále plné žulových balvanů, roztroušených dřevin, remízků a jezírek. Velkoplošné jednorázové kosení některých větších luk sice vesměs vyhovuje rostlinám, má ovšem katastrofální následky pro hmyz. Na Sedlčansku ale není tato situace častá, většina luk totiž leží i několik desítek let ladem. Vlhké typy postupně přecházejí v tužebníková lada, sušší zarůstá třtina křovištní (*Calamagrostis epigejos*) a kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica*). Místy se také rozrůstá chřastice rákosovitá (*Phalaris arundinacea*), orobinec širokolistý (*Typha latifolia*) a nastupují i různé druhy dřevin. Nejúspěšněji zatím vytrvávají silně podmáčená místa, kde sukcese postupuje pomaleji. V posledních dvou letech se na vybraných lokalitách obnovuje sečení, případně i pastva ovcí. Snad se podaří rozšířit tento management v následujících letech na větší počet luk. V případě květnatých porostů budou některé plochy ponechány bez zásahu jako refugium pro hmyz. Dovolí-li dotační programy zajišťující péči o přírodně hodnotná území financování podobných aktivit i v budoucnu, snad se podaří zachránit tyto poslední zbytky krajiny minulých.